

Punktskriftens termer

I skriftserien *Svensk punktskrift* har följande titlar utkommit:

Allmänna skrivregler (1997)
Kortskrift. Nivå 1 och 2 (1997)
Kortskrift. Nivå 3 och 4, för anteckningar (1997)
Punktskriftens grunder – Utdrag ur Allmänna skrivregler (1998)
Punktskriftens termer (2001)
Redigering och avskrivning (1999)
Skrivregler för matematik, naturvetenskap och data (1998)
Teckentabell som norm för svensk åttapunktsskrift (1997)

Tidigare utgivning:

Handledning i reliefbildframställning på svällpapper (1994),
av Yvonne Eriksson och Monica Strucel

A guide to the production of tactile graphics on swellpaper (1995),
av Yvonne Eriksson och Monica Strucel

Distribution: Punktskriftsnämnden
Talboks- och punktskriftsbiblioteket
122 88 Enskede

© 2001 Punktskriftsnämnden,
Talboks- och punktskriftsbiblioteket
Redaktör: Björn Westling
Omslag: Annica Norberg Design
Tryck: Møllehuset I/S, Köpenhamn, 2001
ISBN 91-88132-27-7

Innehåll

Förord 3

Inledning 5

Punktskriftssystemet 5

Det svenska punktskriftsalfabetet 6

Åttapunktsskrift 7

Punktskriftens mått 7

Om punktskrift i Upphovsrättslagen (URL) 8

Om ordlistan över punktskriftens termer 9

Ordlista 10

Lista över termer som avser andra informationsmedier 24

Litteratur m.m. 26

Publikationer utgivna av Punktskriftsnämnden 26

Övrig litteratur 26

Att lära sig punktskrift 27

Övrigt 27

Förord

Punktskriftsnämnden gav den 29 maj 1998 nämndens Informationsutskott i uppdrag att ta fram en ordlista över termer med anknytning till punktskriftsområdet.

Förarbetet till denna skrift har utförts i Informationsutskottet av Eva Björk, Jonas Serneholt, Björn Westling och Mona Önnestam.

Ordlistans uppläggning och innehåll har diskuterats vid ett möte den 19 maj 1999. Vid mötet deltog ledamöter och ersättare från Punktskriftsnämnden, Gunnel Johansson från Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) och Claes Garlén och Birgitta Lindgren från Svenska språknämnden.

I arbetet med det slutliga manuskriptet har följande deltagit: Eva Björk, Rolf Gavare, Gunnel Johansson, Ingela Johansson, Birgitta Lindgren, Bengt Olof Sennerö och Björn Westling.

Engelska översättningar av termer har tagits fram av Barry Hampshire samt av Ken Stuckey och Gunilla Stenberg Stuckey.

Alla texter har utformats av Björn Westling i samråd med övriga medarbetare.

Gunnel Johansson, TNC, har granskat både arbetsmaterial och det slutliga manuskriptet.

Punktskriftsnämnden har vid sitt sammanträde den 15 september 2000 ställt sig bakom innehållet i denna skrift.

Enskede, den 15 september 2000

Björn Westling
Sekreterare i Punktskriftsnämnden

Inledning

Punktskriftssystemet

För att underlätta beskrivningen av punktskriftstecknen har punkterna betecknats med var sitt nummer, vilket anger punktens plats inom cellen. Punkterna är numrerade på följande sätt:

De sex punkterna i punktskriftscellen ger 63 olika punktskriftstecken (utöver den tomma cellen). Dessa ordnas traditionellt i sju grupper och benämns då punktskriftssystemet.

Systematiken utgår från det utseende som Louis Braille [loi' braj] gav alfabetets tio första bokstäver. Dessa punktskriftstecken i grupp I består enbart av punkterna i de två översta raderna i punktskriftscellen, punkterna 1, 2, 4 och 5. Grupp II består av samma tecken med tillägg av punkt 3, grupp III med tillägg av punkt 3 och 6, grupp IV med tillägg av punkt 6. Tecknen i grupp V består enbart av punkterna i de två nedersta raderna i punktskriftscellen, punkterna 2, 3, 5 och 6 (dvs. motsvarar tecknen i grupp I nedflyttade en position), medan tecknen i grupp VII består av punkterna i den nedersta raden i punktskriftscellen, punkterna 3 och 6. Grupp VI slutligen består av övriga tecken, vilka inte innehåller punkterna 1 och 2.

I

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
⠠	⠡	⠢	⠣	⠤	⠥	⠦	⠧	⠨	⠩

II

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
⠪	⠬	⠭	⠮	⠯	⠰	⠱	⠲	⠳	⠴

III

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠

IV

31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠

V

41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠

VI

51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠

VII

61	62	63
⠠	⠠	⠠

Det svenska punktskriftsalfabetet

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j
⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠
k	l	m	n	o	p	q	r	s	t
⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠	⠠
u	v	x	y	z					
⠠	⠠	⠠	⠠	⠠					
w	å	ä	ö						
⠠	⠠	⠠	⠠						

Utöver ovanstående bokstäver i det svenska alfabetet finns det i svensk punktskrift fyra enteckniga representationer av bokstäver med diakritiska tecken (alla andra bokstäver med diakritiska tecken skrivs med flera punktskriftstecken):

à é è ü
⠠ ⠡ ⠢ ⠣

Åttapunktsskrift

Åttapunktsskrift förekommer framför allt i samband med att punktskriftsskärm används vid arbete med dator. Med tillägg av två punkter till den vanliga punktskriftscellen erhålles 255 olika punktskriftstecken (utöver den tomma cellen). De åtta punkterna är numrerade på följande sätt:

① ④
② ⑤
③ ⑥
⑦ ⑧

Punktskriftens mått

Punktskriftscellens storlek är i stort sett densamma över hela världen, endast smärre nationella eller utrustningsberoende avvikelser förekommer.

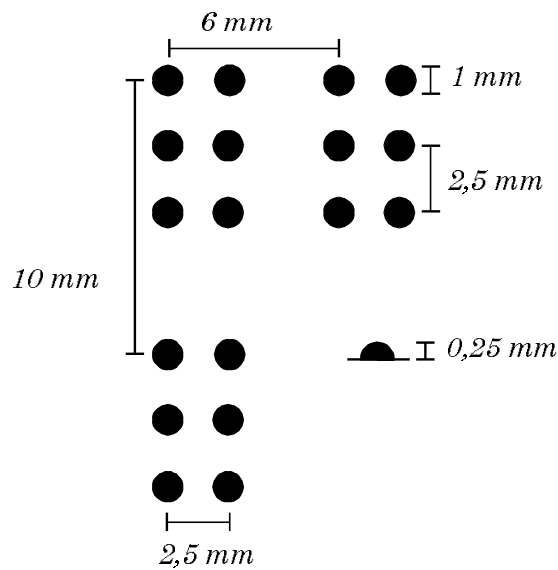
I Sverige har sexpunktscellen följande mått (se bild):

Punktens höjd är ca 0,25 mm (det är ett rekommenderat minimum för att ge god tydlighet och avläsbarhet åt punkterna).

Punktens diameter är ca 1 mm.

Avståndet mellan punkterna i cellen är både vertikalt och horisontellt ca 2,5 mm.

Avståndet mellan motsvarande punkter i angränsande celler är ca 6 mm horisontellt och ca 10 mm vertikalt. Måtten mellan cellerna och raderna mäts från motsvarande punkters mitt.

Om punktskrift i Upphovsrättslagen (URL)

I Lag (1960:729, inklusive ändringar, framför allt 1993:1007) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL) handlar andra kapitlet om olika inskränkningar i upphovsrätten. 17 §, första stycket stadgar att

"Var och en får framställa exemplar i blindskrift av litterära och musikaliska verk."

Detta innebär att punktskrift får framställas utan att upphovsmannen till förlagan frågas om tillstånd eller ens underrättas och utan att ersättning till upphovsmannen behöver erläggas. Med denna bestämmelse inskränks upphovsmannens s.k. materiella upphovsrätt.

Upphovsmannens s.k. ideella upphovsrätt stadgas om i 3 §:

"Då exemplar av ett verk framställs eller verket göres tillgängligt för allmänheten, skall upphovsmannen angivas i den omfattning och på det sätt god sed kräver.

Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen.

Sin rätt enligt denna paragraf kan upphovsmannen med bindande verkan eftergiva endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket."

Den ideella upphovsrätten gäller oinskränkt även vid framställning av punktskrift, enligt en uttrycklig bestämmelse i 2 kap. 11 § där den ideella rätten ytterligare preciseras:

"Bestämmelserna i detta kapitel medför inga inskränkningar i upphovsmannens rätt enligt 3 §

När ett verk återges offentligt med stöd av detta kapitel skall källan anges i den omfattning och på det sätt som god sed kräver samt får verket inte ändras i större utsträckning än användningen kräver."

Om ordlistan över punktskriftens termer

Det finns två syften med ordlistan över punktskriftens termer. Många av termerna är naturligt nog okända utanför punktskriftsområdet och förtjänar att beskrivas och förtecknas av den anledningen. Men ordlistan skall också svara på det behov av normering av terminologin som finns på detta område.

En viktig rekommendation är att punkt inte bör användas som kortord för punktskrift, eftersom det kan blandas ihop med det vanliga ordet punkt, i synnerhet när man vänder sig utåt mot samhället. Två undantag finns dock: punktskärm och punktskrivare, som står som alternativ till de längre orden punktskriftsskärm och punktskriftsskrivare.

I ordlistan lanseras också termen punktskriftsskärm (eller punktskärm) i stället för punktskriftsdisplay. Den gamla termen har flera nackdelar. Den är svår att hantera på svenska vad gäller böjning och stavning. Visst kunde man föreslå en omstavning, "displej", för att uppnå bättre överensstämmelse mellan uttal och stavning, men ordet är fortfarande ogenomskinligt och det ger ingen omedelbar förståelse av betydelsen.

Den nya termen är tänkt att svara till punktskriftsskärmens funktion, att i punktskrift återge information från datorns vanliga skärm. Det är också sannolikt att det snart kommer en punktskriftsskärm som återger mer information från datorskärmen på en och samma gång, och inte som nu endast en rad åt gången.

Ordlista

Termposterna i ordlistan innehåller först uppslagsordet eller termen och på samma rad eventuell synonym.

När det förekommer synonymer till uppslagsord rekommenderas i första hand användning av den term som står först på raden och i andra hand användning av synonymen. Synonymer har även egna termposter.

Intill uppslagsordet anges också om ordet är en kortform av ett annat ord eller om användningen av ordet inte rekommenderas. På nästa rad i termposten följer uppslagsordets betydelse. Därefter ges en kommentar som är ganska fri och alltså kan innehålla olika slags information. Sist ges hänvisningar till andra uppslagsord, exempel på uppslagsordets användning och i förekommande fall den motsvarande engelska termen.

Termposterna i ordlistan är uppställda på följande vis:

uppslagsord/term, synonym
betydelse
 kommentar
 hänvisning till annat uppslagsord, näraliggande term
 exempeltext
 motsvarande engelsk term

Använda förkortningar:

ENG. = engelsk motsvarighet
Jfr = jämför

anteckningssystem

del av kortskriftssystem avsedd för anteckningar

Det svenska kortskriftssystemets nivå 3 och 4 är avsedda för anteckningar.

Jfr *kortskrift*.

ENG. braille shorthand

anvisningssida

sida med läsarinformation i början av punktskriftsbok

En anvisningssida kan t.ex. innehålla information om förändringar som gjorts vid överföring från svartskrift till punktskrift.

Jfr *läsanvisning*.

ENG. "Note to braille edition" (rubrik till anvisningstext som kan förekomma på egen sida eller i text)

avskiljningstecken

hjälpstecken som används för att avskilja punktskriftstecken från andra intilliggande punktskriftstecken och därmed upphäva förtecken

Avskiljningstecken används t.ex. för att skilja siffror från de gemena bokstäverna a–j.

Jfr *hjälpstecken*.

avskrivning, synonym till **transkribering** (se denna term)

avslutningstecken

hjälpstecken som används för att avsluta sammansatta exponenter, index och rotuttryck eller för att avsluta en följd av ord vid byte av stilsort

Termen avslutningstecken används i matematisk och naturvetenskaplig punktskrift. Uttryck som avslutas med avslutningstecken inleds med varningstecken.

Jfr *hjälpstecken*.

blanktecken

mellanrum som i punktskrift representeras av tom cell

Jfr *tom cell*.

ENG. space

blindskrift

taktil skrift för synskadade

Jfr *punktskrift*, *moonskrift*, *reliefskrift*.

blindskriftsförsändelse, cécogramme

portobefriad postförsändelse som består av material i blindskrift eller inläst text

Posten Sverige AB har följande bestämmelser för blindskriftsförsändelser (för privatpersoner): "Försändelsen får bara innehålla blindskrift i form av upphöjda tecken, eller böcker, tidningar och liknande som är framställda på blindskrift. Ljudupptagningar för blinda, till exempel talböcker och taltidningar (men inte musikinspelningar), kan också sändas till synskadade eller till officiella blindinstitut. Märk brevet med 'Blindskrift'. Blindskriftsförsändelser ska märkas med ordet "Cécogrammes" [sekågram] i övre högra hörnet om de ska befordras internationellt. Maxvikt är 7 kg. Försändelserna får ha samma mått som brev. Portot betalas av Post- och Telestyrelsen. För företag gäller att tillstånd måste lämnas av Posten Sverige AB.

(Källa: <http://www.posten.postnet.se>, augusti 2000.)

Blindskriftsförsändelser är inte försäkrade. Bestämmelser om portobefriade postförsändelser finns i *Manual of the Universal Postal Convention*, utgiven av International Bureau of the Universal Postal Union, Bern, 1995.

ENG. "Literature for the blind", "Free matter for the blind" (text på kuvert)

bokstavsförkortning

punktskriftsförkortning som består av ett eller flera punktskriftstecken som i fullskrift representerar bokstäver

I svensk punktskrift kan bokstavsförkortningarna innehålla bokstäverna a-ö.

Jfr *kortskrift*, *punktskriftsförkortning*, *teckenförkortning*.

bokstavstecken

punktskriftstecken som representerar en bokstav

Jfr *punktskriftstecken*.

ENG. letter sign

braille, ej rekommenderad term för **punktskrift** (se denna term)

braillecell, ej rekommenderad term för **punktskriftscell** (se denna term)

brailleskrift, ej rekommenderad term för **punktskrift** (se denna term)

cécogramme, synonym till **blindskriftsförsändelse** (se denna term)

cell, används bl.a. som kortform för **punktskriftscell** (se denna term)

förkortad punktskrift, synonym till **kortskrift** (se denna term)

försättsblad

skyddsblad som är placerat före titelblad i punktskriftsbok
Jfr *skyddsblad*.

förtecken

punktskriftstecken som ändrar betydelsen av ett eller flera efterföljande tecken

EXEMPEL på förtecken: versaltecken som ger efterföljande tecken betydelse av versal bokstav, siffertecken som ger efterföljande tecken betydelse av siffra. Förtecken har inte någon direkt motsvarighet i svartskrift.

Jfr *hjälpstecken*.

ENG. composition sign

glesskrift

text i punktskrift med större radavstånd än normalt

I glesskrift är radavståndet oftast dubbelt så stort som normalt.

Jfr *glestryck*, *tätskrift*.

ENG. double line spacing

glestryck

tryckt text i glesskrift

helordsförkortning, ordförkortning

punktskriftsförkortning som representerar ett helt ord

Jfr *kortskrift*, *ljudgruppsförkortning*, *orddelsförkortning*, *ordgruppsförkortning*, *punktskriftsförkortning*.

ENG. wordsign

hjälpparentes

hjälpstecken som används för att skilja redaktionella tillägg från originaltext, eller för att hålla ihop eller separera tecken (i t.ex. matematiska formler)

Jfr *hjälpstecken*.

hjälpstecken

punktskriftstecken som används för att ge information om hur vissa teckenföljder ska tolkas

Flera olika hjälpstecken finns, t.ex.: avskiljningstecken, avslutningstecken, fortsättningstecken, hjälpparentes, radbytestecken, varningstecken. Hjälpstecknen används bl.a. för att separera respektive hålla ihop teckenföljder eller ge information om grafisk utformning. Hjälpstecken har inte någon direkt motsvarighet i svartskrift.

Jfr *förtecken*.

interfolierad punktskriftsbok

svartskriftsbok med inbundna punktskriftsblad

I interfolierade barnböcker finns punktskriftsblad med svartskriftsbokens text samt bildbeskrivningar inbundna mellan originalbokens blad. Texten i punktskrift är tryckt på genomskinlig plast så att originalsidorna inte ska döljas och är avsedd att läsas av synskadade personer tillsammans med seende barn.

ENG. interleaving (interfoliering)

jumbopunktskrift

punktskrift med större punkter och större avstånd mellan punkterna

Samtliga mått inom punktskriftscellen samt mellan punktskriftstecken och rader är större i jumbopunktskrift.

ENG. jumbo braille; giant-dot, oversized braille

K-75

svenskt kortskriftssystem från 1975

Det svenska kortskriftssystemets nivå 2 motsvarar hela det tidigare K-75 (med endast mindre korrigeringar).

Jfr *kortskrift*.

kortskrift, förkortad punktskrift

punktskrift med punktskriftsförkortningar

Det svenska kortskriftssystemet är indelat i fyra nivåer av olika komplexitet – nivå 1 består av enbart enteckniga helordsförkortningar enligt K-75, nivå 2 motsvarar hela kortskriftssystemet enligt K-75 (med endast mindre korrigeringar), nivå 3 utgörs av ett utvidgat kortskriftssystem, främst för personligt bruk, och nivå 4 består av personliga anpassningar för anteckningsbruk.

Jfr *anteckningssystem, fullskrift, K-75, punktskriftsförkortning*.

EXEMPEL: *Boken är tryckt i kortskrift, nivå 2.*

ENG. contracted braille

litterär punktskrift

Termen litterär punktskrift används vid behov för att ange att det inte är fråga om punktskrift för något specifikt område.

Termen används framför allt i engelsk punktskrift.

Jfr *punktskrift*.

ENG. literary braille, standard braille

ljudgruppsförkortning

punktskriftsförkortning som representerar en teckenföljd

Jfr *helordsförkortning, kortskrift, orddelsförkortning, ordgruppsförkortning, punktskriftsförkortning*.

läsanvisning

En läsanvisning kan återfinnas på anvisningssida i en punktskriftsbok eller inom hjälpparentes i löpande text. Den kan t.ex. behandla hur vissa punktskriftstecken ska tolkas eller beskriva förändringar som gjorts vid överföring av text från svartskrift till punktskrift.

Jfr *anvisningssida, hjälpparentes*.

ENG. note to braille edition

läsrad

rad med punktskriftsceller på punktskriftsskärm

Jfr *punktskriftscell, punktskriftsskärm*.

matematisk och naturvetenskaplig punktskrift

I svensk punktskrift finns det inte något separat system för matematisk och naturvetenskaplig punktskrift utan dessa skrivregler är baserade på de allmänna skrivreglerna.

ENG. braille mathematics code

moonskrift

blindskrift som utgår från starkt stilerade svartskriftsbokstäver William Moon, engelsman (1818–1894), konstruerade 1845 det skriftsystem som benämns moonskrift. Moonskrift används ej i Sverige.

Jfr *blindskrift*.

EXEMPEL: $\overline{\text{MOON}} / < \setminus | \text{r} - .$

ENG. moon

musiknoter i punktskrift, punktskriftsnoter

punktskrift för återgivning av musiknoter

Musiknoter i punktskrift utgör ett separat system skilt från det generella systemet.

Jfr *fonetisk punktskrift*.

ENG. braille music notation, braille music code

oförkortad punktskrift, synonym till **fullskrift** (se denna term)

orddelsförkortning

punktskriftsförkortning som representerar en del av ett ord

Jfr *helordsförkortning, kortskrift, ljudgruppsförkortning, ordgruppsförkortning, punktskriftsförkortning*.

ENG. groupsign, part word contraction

ordförkortning, synonym till **helordsförkortning** (se denna term)

ordgruppsförkortning

punktskriftsförkortning som representerar en ordföljd

Jfr *helordsförkortning*, *kortskrift*, *ljudgruppsförkortning*, *orddelsförkortning*, *punktskriftsförkortning*.

p-notation, punktskriftsnotation

sätt att beteckna olika punktskriftstecken

Ett punktskriftsteckens utseende kan beskrivas genom att de i cellen ingående punkterna anges med bokstaven p följt av punkternas nummer i nummerordning.

EXEMPEL: Bokstaven "o" har följande utseende: p135 ∴ .

punkt (1)

punkt i punktskriftscell

ENG. dot

punkt (2), ej rekommenderad kortform för **punktskrift** (se denna term)

punktdisplay, ej rekommenderad term för **punktskriftsskärm** (se denna term)

punktprinter, ej rekommenderad kortform för **punktskriftsprinter** (se denna term)

punktskrift

blindskrift med upphöjda punkter

Punktskrift finns för olika språk och olika ämnesområden. I svensk punktskrift utgör de allmänna skrivreglerna basen för skrivregler för matematisk och naturvetenskaplig punktskrift. Helt separata system finns för fonetik och musik. Louis Braille [loi' braj], fransman (1809–1852), skapade 1825 punktskriften som skriftsystem för synskadade.

Jfr *blindskrift*, *fonetisk punktskrift*, *moonskrift*, *musiknoter i punktskrift*, *reliefskrift*, *taktill skrift*.

EXEMPEL: *Text tryckt i punktskrift*. (Uttrycken "på punktskrift" eller "på punkt" rekommenderas ej.)

ENG. braille

punktskriftscell

utrymme för maximalt sex, alternativt åtta, punkter

Punkterna i cellen är grupperade två och två i tre rader (fyra rader i åttapunktsskrift).

ENG. braille cell

punktskriftsdisplay, ej rekommenderad term för **punktskriftsskärm** (se denna term)

punktskriftstangentbord

särskilt tangentbord för punktskrift

Ett punktskriftstangentbord har en tangent för varje punkt i punktskriftscellen.

EXEMPEL på varumärke: *Hermes*.

ENG. braille keyboard

punktskriftstecken

viss kombination av punkter i en punktskriftscell

Det finns 64 olika kombinationer av punkter i sexpunktsskrift (inklusive den tomma cellen). I åttapunktsskrift finns det 256 olika tecken. Ett punktskriftstecken kan t.ex. representera en bokstav eller ett skiljetecken. Flera punktskriftstecken kan också tillsammans stå som symbol för ett tecken i svartskrift.

Jfr *punktskriftscell*.

ENG. braille character, braille sign

punktskrivare, kortform för **punktskriftsskrivare** (se denna term)

punktskärm, kortform för **punktskriftsskärm** (se denna term)

punktryck, ej rekommenderad term för tryck i punktskrift

radbytestecken

hjälpstecken som visar att det finns ett radbyte i en svartskriftsförlaga

Termen radbytestecken används i matematisk och naturvetenskaplig punktskrift.

Jfr *hjälpstecken*.

reglett

ram som används för att manuellt skriva punktskrift

En reglett håller fast punktskriftspapperet och används tillsammans med reglettstift. Regletten avgränsar ytan för varje punktskriftscell. Texten skrivs spegelvänd och från höger till vänster för att kunna avläsas rättvänd.

Jfr *reglettstift*.

ENG. slate and stylus (reglett och reglettstift)

reglettstift

stift som används för att manuellt skriva punktskriftstecken på papper

Jfr *reglett*.

ENG. stylus

reliefbild

taktil bild med upphöjda linjer och ytor med kännbar struktur

Reliefbilder framställs vanligen på svällpapper eller i plast (termoform). Reliefbilder kan också ritas på ritmuff.

Jfr *ritmuff, taktil bild, svällpapper, termoform*.

ENG. tactile illustration (alternativt: tactile diagram, tactile map, etc.); raised diagram, raised map, etc.

reliefskrift

taktil skrift med stora upphöjda bokstäver med svartskriftens teckenformer

Historiskt har produktion av böcker i reliefskrift förekommit.

Jfr *blindskrift*.

ritmuff

plastark för manuell framställning av reliefbilder

Kännbara linjer framställs genom att man skriver på plasten med en kulspetspenna med en gummiplatta som underlag.

Jfr *reliefbild*.

ENG. raised-line drawing board with plastic muff (gummiplatta med ritmuff); "german film" (förekommande uttryck för ritmuff)

sexpunktsskrift

punktskrift med celler som består av sex punkter

Termen sexpunktsskrift används för att skilja traditionell punktskrift med sex punkter från åttapunktsskrift.

Jfr *åttapunktsskrift*.

ENG. six-dot braille

siffertecken

förtecken som ger ett eller flera efterföljande bokstavstecken (a-j) betydelsen av siffrorna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 eller 0

EXEMPEL: 2000 ⠠⠠⠠⠠.

ENG. number sign

skyddsblad

blad i punktskriftsbok med mönster av olika punktskriftstecken avsett att skydda punkterna på punktskriftsbokens första respektive sista blad mot nötning

Jfr *försättsblad*.

skärmläsare, synonym till **skärmläsningsprogram** (se denna term)

skärmläsningssystem, skärmläsare

datorprogram som används för att på alternativt sätt återge information som visas på en datorskärm

Skärmläsningssystem är avsedda att användas tillsammans med punktskriftsskärm eller talsyntes.

ENG. screen reader, screen reading program

stift, kortform för **reglettstift** (se denna term)

styrplatta

platta med tryckkänsliga celler avsedd att kopplas till en dator

En styrplatta används tillsammans med taktila bilder, vilka då kan benämnas överlägg. Via datorn kan information vara kopplad till olika delar av den taktila bilden. En styrplatta kan också användas som alternativt tangentbord. Digitaliseringsbord kan ibland användas för samma ändamål som styrplattan. Digitaliseringsbord är en skiva med en särskild mus eller annan anordning som till datorn kan mata in uppgift om position.

ENG. alternative keyboard; overlay keyboard

suddträ

verktyg av trä som används för att sudda ut eller platta till punktskriftspunkter

ENG. eraser

svartskrift

tryckt eller skriven text

Termen svartskrift används för att förtydliga att det ej är fråga om punktskrift.

EXEMPEL: *Texten är tryckt både i punktskrift och svartskrift.*

(Uttrycken "på svart" och "på svartskrift" rekommenderas ej.)

ENG. inkprint

svarttryck, ej rekommenderad term för tryck i svartskrift

svällpapper

papper vars yta sväller om den svärtas med en kolbaserad färg och utsätts för värme

Svällpapper används för framställning av reliefbilder. Papperet är bestruket med en emulsion som kan svälla. En bild kan överföras till papperet via en kopieringsapparat, eller genom att man ritar på det med en penna med kolbaserad färg, när man därefter exponerar svällpapperet för infravärme bildas en relief som motsvarar den överförda bilden.

Jfr *reliefbild*.

ENG. micro-capsule paper, swellpaper

taktil

uppfattbar med känsel

ENG. tactile

taktil bild

bild som är uppfattbar med känsel

Taktila bilder kan t.ex. vara reliefbilder (som kan framställas med olika tekniker) eller bilder som är uppbyggda av ytor bestående av olika material.

Jfr *reliefbild*.

ENG. tactile illustration (alternativt: tactile diagram, tactile map, etc.); raised diagram, raised map, etc.

taktil skrift

skrift som är uppfattbar med känsel

Jfr *blindskrift*.

teckenförkortning

punktskriftsförkortning som i fullskrift representerar andra tecken än bokstäver

Jfr *bokstavsförkortning, fullskrift, kortskrift, punktskriftsförkortning*.

termoform

teknik att kopiera taktila bilder eller taktil skrift genom att forma plastark med värme

Jfr *taktil bild, taktil skrift*.

ENG. thermoform

tom cell

punktskriftstecken som inte innehåller någon punkt

Jfr *blanktecken*.

ENG. blank cell

transkribering, avskrivning

överföring från ett språkligt system till ett annat

Termen transkribering används bl.a. i betydelsen överföring från svartskrift till punktskrift och vice versa.

ENG. transcription

tätskrift

punktskrift med normalt avstånd mellan raderna

Termen tätskrift används för att betona att det inte är fråga om glesskrift.

Jfr *glesskrift*.

Lista över termer som avser andra informationsmedier

bildläsare, synonym till **skanner** (se denna term)

fonogram

upptagning av ljud på kassetband, cd-skiva eller annan ljudbärare

Termen fonogram är ett samlingsnamn på ljudbärare med inregistrerat ljud som kan avspelas för avlyssning (källa: *Nationalencyklopedin*, 1991).
Jfr *ljudbok*, *talbok*, *talfonogram*.

kassettbok

ljudbok på kassetband

Jfr *ljudbok*.
ENG. cassette book

ljudbok

kommersiellt tillgängligt talfonogram

Termen ljudbok avser en ljudupptagning som är allmänt tillgänglig som kommersiell produkt, i allmänhet en inläst version av en bok eller annan ljudupptagning av tal.
Jfr *kassettbok*, *talbok*, *talfonogram*.
ENG. audio book

OCR-program

programvara för tolkning av skannad text

OCR är en initialförkortning för "optical character recognition".

skanner, bildläsare

apparat för avläsning av grafiska mönster (tecken, bilder) på ett papper för återgivning av samma mönster i en datafil

Särskild programvara (OCR-program) behövs för att tolka skannad text.
Jfr *OCR-program*.
ENG. scanner

syntetiskt tal

talljud som framställs på konstgjord väg

Syntetiskt tal framställs i allmänhet med hjälp av datorer.
Jfr *talsyntes*.
ENG. synthetic speech

talbok

talfonogram med inläst version av utgivet litterärt verk för biblioteksutlåning endast till personer med läshandikapp

En talbok är en inläsning av en tryckt bok, eller på annat sätt utgivet litterärt verk, för personer med synskada, läs- och skrivsvårigheter eller andra läshandikapp. Talböcker framställs enligt särskilda regler i upphovsrättslagen (Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, 17 §) och kan endast lånas på bibliotek. Inläsningen kan göras på analogt ljudband eller i digitalt format och distribueras på kassettband, cd-rom eller annan ljudbärare.

Jfr *ljudbok, talfonogram*.

ENG. talking book

talfonogram

fonogram med ljudupptagning som huvudsakligen består av tal

Termen talfonogram kan t.ex. avse uppläsningar ur böcker, originalinspelningar från filmer, teater eller radio, dramatiseringar av litterära texter.

Jfr *fonogram, ljudbok, talbok*.

talsyntes

metod att framställa syntetiskt tal

Jfr *syntetiskt tal*.

ENG. speech synthesis

Litteratur m.m.

Publikationer utgivna av Punktskriftsnämnden

Punktskriftsnämnden är en statlig nämndmyndighet med uppgift att främja och utveckla punktskriften som skriftspråk för synskadade. Nämnden har ett särskilt uppdrag att utarbeta normer för den svenska punktskriften samt att medverka till att utveckla enhetliga internationella normer för punktskriftens återgivning av symboler inom olika ämnesområden. Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) är värmyndighet.

Punktskriftsnämnden har i skriftserien *Svensk punktskrift* givit ut följande titlar:

- Allmänna skrivregler* (1997)
- Kortskrift. Nivå 1 och 2* (1997)
- Kortskrift. Nivå 3 och 4, för anteckningar* (1997)
- Punktskriftens grunder – Utdrag ur Allmänna skrivregler* (1998)
- Redigering och avskrivning* (1999)
- Skrivregler för matematik, naturvetenskap och data* (1998)
- Teckentabell som norm för svensk åttapunktsskrift* (1997)

Tidigare utgivning:

- Handledning i reliefbildframställning på svällpapper*, av Yvonne Eriksson och Monica Strucel (1994); i engelsk översättning: *A guide to the production of tactile graphics on swellpaper* (1995)

Planerad utgivning:

Skrifter om utformning av taktila kartor, om fonetisk punktskrift och om punktskrift på främmande språk.

Samtliga skrifter distribueras av TPB, 08-39 93 50, e-post: <info@tpb.se>.

Övrig litteratur

Lån av punktskriftsböcker kan beställas direkt från Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB), 020-48 17 31, e-post:

<lib@tpb.se>. Det går också bra att beställa lån via samtliga folkbibliotek. Se även TPB:s webbplats (www.tpb.se) där det finns en länk till Bibliotekstjänsts databas Handikat som bl.a. innehåller TPB:s hela bestånd.

Köp av punktskriftsböcker kan göras från TPB, 08-39 93 50 (vxl), e-post: <pfors@tpb.se>, och Synskadades Riksförbund (SRF) 08-39 90 00 (vxl).

Läromedel i punktskrift för högskolestuderande kan fås från Högskoleservice på TPB, 08-39 93 50 (vxl), e-post: <studie@tpb.se>.

Läromedel i punktskrift för förskolan, grundskolan, särskolan, gymnasieskolan, fristående skolor, Komvux, AMU samt folkhögskolor kan fås från SIH Läromedel Försäljning, 020-23 23 00, e-post: <order@sih.se>.

Material för studiecirkel kan köpas från SRF, 08-39 90 00 (vxl).

Att lära sig punktskrift

Syncentralerna i samtliga landsting bedriver undervisning i punktskrift. Enter RehabCenter, Uppsala, anordnar kurser i punktskrift. Dessutom anordnas studiecirkel inom SRF.

Seende personer som vill lära sig punktskrift rekommenderas att läsa *Punktskriftens grunder – Utdrag ur Allmänna skrivregler*, utgiven av Punktskriftsnämnden.

Övrigt

Valfritt material i punktskrift kan beställas kostnadsfritt från Punktskriftstjänsten på TPB, 08-39 93 50 (vxl), e-post: <pskrift@tpb.se>. För synskadade punktskriftsläsare finns det vissa begränsningar i antal sidor som är möjliga att beställa, för dövblinda punktskriftsläsare finns det inte några sådana begränsningar.

Det svenska alfabetet tryckt i punktskrift och svartskrift kan beställas från SRF. Almanackor i punktskrift, spel m.m. kan köpas från Enter Hjälpmedel, 08-39 90 00 (vxl).

Träningsprogram för användare av punktskriftsskärm och andra pedagogiska datorprogram för funktionshindrade kan köpas från SIH Läromedel Försäljning, 020-23 23 00, e-post: <order@sih.se>.